

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

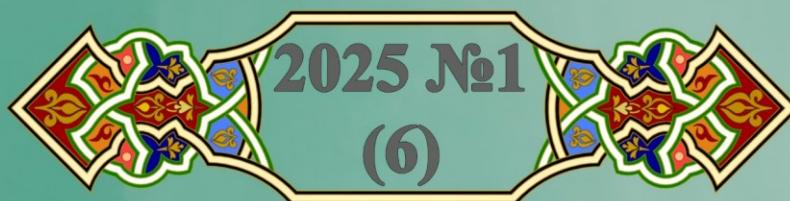
p-ISSN 2992-9229

e-ISSN 3060-5318

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

Xalqaro ilmiy jurnal

Samarqand-2025

p-ISSN 2992-9229

e-ISSN 3060-5318

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

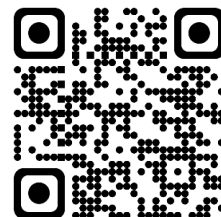
XALQARO ILMIY JURNALI

“TURKOLOGICAL RESEARCH” INTERNATIONAL SCIENTIFIC
JOURNAL

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Jurnal rasmiy sayti: <https://turkologiya.samdu.uz/>

SAMARQAND – 2025

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Bosh muharrir:

Bosh muharrir o‘rinbosari:

Juliboy ELTAZAROV

f.f.d., professor (O‘zbekiston)

Roxila RUZMANOVA

f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Rustam XALMURADOV – t.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti rektori (O‘zbekiston);

Hakim XUSHVAQTOV – f-m.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar
bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston);

Akmal AHATOV – t.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti xalqaro hamkorlik bo‘yicha
prorektori (O‘zbekiston);

Muslihiddin MUHIDDINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Ibodulla MIRZAYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Shuhrat SIROJIDDINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Suyun KARIMOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Murodqosim ABDIYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Azamat PARDAYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Musa YULDASHEV – f.f.n., professor
(O‘zbekiston);

Dilfuza DJURAKULOVA – t.f.n., professor
(O‘zbekiston);

Aftondil ERKINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Hotam UMUROV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Qosimjon SODIQOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Muhabbat QURBONOVA – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Mardon BOLTAYEV – dotsent (O‘zbekiston);

Ali AKAR – f.f.d., professor (Turkiya);

Abdusalam ARVAS – f.f.d., professor (Turkiya);

Funda TOPRAK – f.f.d., professor (Turkiya);

Musa Shamil YUKSEL – f.f.d., professor (Turkiya);

Temur KOJAO‘G‘LI – f.f.d., professor (AQSH);

Hayrunnisa ALAN – f.f.d., professor (Turkiya);

Varis CHAKAN – f.f.d., professor (Turkiya);

Almaz ULVI – f.f.d., professor (Ozarbayjon);

Emrah YILMAZ – Phd, dotsent (Turkiya);

Foziljon SHUKUROV – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Dilshod XURSANOV – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Shahnoza XUSHMURODOVA – Phd, dotsent
(O‘zbekiston);

Dinara ISLAMOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Feruza JUMANIYAZOVA – Phd, dotsent
(O‘zbekiston);

Istoda RASULOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Feruza MANUKYAN – Phd (O‘zbekiston);

Mas’ul muharrir: **PhD, dotsent Zokir
BAYNAZAROV** (O‘zbekiston);

Texnik xodim: **Raxmatulla SHOKIROV**
(O‘zbekiston).

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Главный редактор:

Жулибой ЭЛТАЗАРОВ
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Заместитель главного редактора:

Рохила РУЗМАНОВА
к.ф.н., доцент (Узбекистан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Рустам ХАЛМУРАДОВ – д.т.н., профессор,
ректор Самаркандского государственного
университета имени Ш.Рашидова
(Узбекистан);

Хаким ХУШВАКТОВ – д.ф.-м.н., профессор,
проректор по научной работе и инновациям
Самаркандского государственного
университета имени Ш.Рашидова
(Узбекистан);

Акмал АХАТОВ – д.т.н., профессор,
проректор по международному
сотрудничеству Самаркандского
государственного университета имени
Ш.Рашидова (Узбекистан);

Муслихиддин МУХИДДИНОВ – д.ф.н.,
профессор (Узбекистан);

Ибодулла МИРЗАЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Шухрат СИРОЖИДДИНОВ – д.ф.н.,
профессор (Узбекистан);

Суюн КАРИМОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Муродкасым АБДИЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Азамат ПАРДАЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Муса ЮЛДАШЕВ – к.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Дилфуза ДЖУРАКУЛОВА – к.и.н., доцент
(Узбекистан);

Афтондил ЭРКИНОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Касимжон СОДИКОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Хотам УМУРОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Мухаббат КУРБАНОВА – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Мардон БОЛТАЕВ – доцент (Узбекистан);

Али АКАР – д.ф.н., профессор (Турция);

Абдуселам АРВАС – д.ф.н., профессор (Турция);

Фунда ТОПРАК – д.ф.н., профессор (Турция);

Муса Шамиль ЮКСЕЛЬ – д.ф.н., профессор
(Турция);

Темур КОДЖАОГЛУ – д.ф.н., профессор
(США);

Хайрунниса АЛАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Варис ЧАКАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Алмаз УЛЬВИ – д.ф.н., профессор
(Азербайджан).

Эмрах ЙИЛМАЗ – PhD, доцент (Турция);

Фозилжон ШУКУРОВ – PhD, доцент
(Узбекистан);

Дилшод ХУРСАНОВ – PhD, доцент
(Узбекистан);

Шахноза ХУШМУРОДОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Динара ИСЛАМОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Феруза ДЖУМАНИЯЗОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Истода РАСУЛОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Феруза МАНУКЯН – Phd (Узбекистан);

Ответственный редактор: **PhD, доцент Зокир
БАЙНАЗАРОВ (Узбекистан)**

Технический персонал: **Рахматулла ШОКИРОВ
(Узбекистан)**

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ”

Chief Editor:/ Deputy Chief Editor:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Uzbekistan)

Ass. Prof. Dr. Rokhila RUZMANOVA (Uzbekistan)

Baş Editör:/ Baş Editör Yardımcısı:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Özbekistan)

Doç. Dr. Rohila RUZMANOVA (Özbekistan)

EDITORIAL TEAM:/ BİLİM KURULU:

Prof. Dr. Rustam KHALMURADOV – Rector of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Hakim KHUSHVAKTOV – Vice-Rector for Research and Innovation, Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Akmal AKHATOV – Vice-Rector for International Cooperation of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUKHIDDINOV (Uzbekistan)

Prof. Dr. Ibodulla MIRZAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Shukhrat SIROJIDDINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARIMOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Murodkasim ABDIEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDASHEV (Uzbekistan);

Ass. Prof. Dr. Dilfuza DJURAKULOVA (Uzbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Kasimjon SODIKOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Khotam UMUROV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. Mardon BOLTAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Turkey);

Prof. Dr. Abdusalam ARVAS (Turkey);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Turkey);

Prof. Dr. Musa Shamil YUKSEL (Turkey);

Prof. Dr. Temur KOJAĞLU (USA);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Turkey);

Prof. Dr. Varis ÇAKAN (Turkey);

Prof. Dr. Almaz ULVI (Azerbaijan);

Ass. Prof. PhD. Emrah YILMAZ (Turkey);

Ass. Prof. PhD. Foziljon SHUKUROV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dilshod KHURSANOV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Shakhnoza KHUSHMURODOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dinara İSLAMOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Feruza CUMANIYAZOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Istoda RASULOVA (Uzbekistan);

PhD. Feruza MANUKYAN (Uzbekistan);

Managing editor: *Ass. Prof. PhD. Zokir BAYNAZAROV* (Uzbekistan)

Technical staff: **Rakhmatulla SHOKIROV** (Uzbekistan)

Prof. Dr. Rustam HALMURADOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Rektörü (Özbekistan);

Prof. Dr. Hakim HUŞVAKTOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Araştırma ve İnovasyondan Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Akmal AHATOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Uluslararası İşbirliğinden Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUHİDDİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. İbodulla MİRZAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Şuhrat SİROCİDDİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARİMOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Murodkasim ABDİYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDAŞEV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilfuza CURAKULOVA (Özbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Kasimcon SODİKOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Hotam UMUROV (Özbekistan);

Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Mardon BOLTAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Türkiye);

Prof. Dr. Abdusalem ARVAS (Türkiye);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Türkiye);

Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL (Türkiye);

Prof. Dr. Timur KOCAOĞLU (ABD);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Türkiye);

Prof. Dr. Varis ÇAKAN (Türkiye);

Prof. Dr. Almaz ÜLVİ (Azerbaycan);

Doç. Dr. Emrah YILMAZ (Türkiye);

Doç. Dr. Fozilcon ŞUKUROV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilşod HURSAVOV (Özbekistan);

Doç. Dr. Şahnoza HUŞMURODOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Dinara İSLAMOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Feruza CUMANIYAZOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Istoda RASULOVA (Özbekistan);

Dr. Feruza MANUKYAN (Özbekistan);

Sorumlu Editör: *Doç., Dr. Zokir BAYNAZAROV* (Özbekistan)

Teknik Personel: **Rahmatullah ŞOKİROV** (Özbekistan)

MUNDARIJA | CONTENT | İÇERİK | СОДЕРЖАНИЕ

TURKIY XALQLARNING IJTIMOIIY-MADANIY ALOQALARI TARIXI

Emrah YILMAZ

ÖZBEKİSTAN’IN KÜRESEL BAŞARILARINA SOSYOKÜLTÜREL BİR YAKLAŞIM VE
2024 YILININ ANALİZİ 8

МУСАЕВ Даянат Муса оглы

ЗНАЧЕНИЕ ОТНОШЕНИЙ АЗЕРБАЙДЖАНА С УЗБЕКИСТАНОМ ДЛЯ
ОБЪЕДИНЕНИЯ ТЮРКСКОГО МИРА 21

Xurshid Sirojiddinovich JUMANAZAROV

TURKISTON O‘LKASIDA MUSTAMLAKA TIBBIYOTINI O‘RNATISHDAGI IJTIMOIIY
MUAMMOLAR 28

Ülkər HƏSƏNOVA

1926-CI İL I TÜRKOLOJİ QURULTAYIN TARİXİ ƏHƏMİYYƏTİ 34

Türkan MAHMUDZADƏ

TÜRKOLOJİ QURULTAYIN TÜRKCÜLÜYÜN İNKİŞAFINDA ROLU 43

RAHMONOVA Parvina

HINDISTON HUKMDORLARINING SAMARQANDGA TUHFASI 52

TURK DUNYOSI TADQIQOTLARI

Baxtiyor ABDUSHUKUROV

KUL TIGIN BITIGTOSHI VA O‘ZBEK TILI SHEVALARI 59

Tagandurdy BEKJAYEV

TÜRKMEN DİLİNDE TAKVİMLE İLGİLİ KİŞİ ADLARI 66

ALLAMBERGENOVA Muqaddas Ruslanovna

O‘RXUN-ENASOY OBIDALARI LEKSIK QATLAMINING HOZIRGI O‘ZBEK ADABIY
TILI FONETIK-SEMANTIK TIZIMIDA AKS ETISHI 72

SHUKUROV Ahad Axmatovich

ARXAIZMLARNING LINGVO-USLUBIY IMKONIYATLARI 81

BARZIYEV Oybek Xabibullayevich

ANDIJON ZILZILASI TAFSILOTLARIGA BAG‘ISHLANGAN AN‘ANAVIY SHE‘RIY
ASARLAR TAHLILI 90

MAMAJONOV Muhammadjon, OMONIDDINOVA Durdonaxon

PRAGMALINGVISTIKA VA TILSHUNOSLIKDA KO‘P MA‘NOLILIK MUAMMOSI 96

KARIMOVA Dilafro‘z Obidjonovna

AKADEMIK AHMADALI ASQAROVNING YETUK ARXEOLOG SIFATIDA
SHAKLLANISH YO‘LI 102

DJUMAMURATOV Kuanishbay

INGLIZ VA QORAQALPOQ TILLARIDAGI KOLORATIV BIRLIKLI FRAZELOGIZM-
LARNING KOMPONENTLI TAHLILI 113

Aynur CƏFƏROVA

AZƏRBAYCAN VƏ TÜRKIYƏ TÜRKCƏLƏRİNİN TERMİNOLOGİYASININ
İNKİŞAFINDA BİRİNCİ TÜRKOLOJİ QURULTAYIN ROLU 122

Nərmin RƏHİMOVA

BİRİNCİ TÜRKOLOJİ QURULTAYDA ƏLİFBA VƏ DİL MÖVZULARI TÜRK
XALQLARININ ORTAQ PROBLEMİ KİMİ 131

Valida SHIKHALIYEVA

TÜRKOLOJİ QURULTAYDA ORTAQ DİL MƏSƏLƏSİ DÜNƏN VƏ BÜGÜN 139

ESHMIRZAYEV Bahodir Djurayevich, ISMOILOV Behruzjon Isroilovich

ANTROPONIMLARNING GRAMMATIK XUSUSIYATLARI 150

RO‘ZIYEV QAHRAMON KUZIMURATOVICH

O‘ZBEK TILIDA “NON” KONSEPTINING LINGVOMADANIY TAHLILI 154

NABIYEVA Nodira Saidovna

LIRIKADA ILTIJO KONSEPTINI IFODALAYDIGAN JANRLAR 162

Nilufar NORPO‘LATOVA

SAMARQANDNING TARIXIY NOMLARI HAQIDA AYRIM MULOHAZALAR 168

MELIBAYEVA Soxibaxon

O‘ZBEK ANTROPONIMLARI PRETSEDENT BIRLIK SIFATIDA 176

RAHMATOVA Sevara Alisherovna

ESHQOBIL SHUKUR SHE‘RLARIDA TAKRORNING MATN QISMLARINI
BOG‘LASHDAGI ROLI 183

AZIZ MUSHTARIY!

2025-yilda qadrlı mushtariylarini 1-soni bilan mamnun qilgan “Turkologik tadqiqotlar” jurnali hay’ati sifatida, sharqona yangi yilimizning Turk dunyosi va butun insoniyat uchun tinchlik, farovonlik va muvaffaqiyatlarga to’la bo’lishini tilaymiz. Bu sonimizda “Turk dunyosi birligida O’zbekiston va Ozarbayjon aloqalarining ahamiyati”, “Turkiy tillar va Ozarbayjon terminologiyasi rivojida birinchi turkologiya qurultoyining o’rni”, Turkman tilida taqvimlar bilan bog’liq shaxs ismlari”, “O’rxun-Enasoy obidalari leksik qatlamining hozirgi o’zbek adabiy tili fonetik-semantik tizimida aks etishi”, “Birinchi Turkologiya qurultoyida mushtarak alifbo va til mavzulari turkiy xalqlarning umumiy muammosi sifatida” kabi bir qator til, madaniyat, tarix, terminologiyaga oid mavzular kiritilgan. Qardosh mamlakatlardagi olimlarning turkologik tadqiqotlar haqida yozgan maqolalari va ilmiy faoliyatlari, xalqlarimiz o’rtasidagi aloqalarni mustahkamlovchi ko’prik vazifasini o’taydi. Umid qilamizki, turk dunyosida amalga oshirilayotgan tadqiqotlar natijalari soha mutaxassilari, doktorant va magistrantlar, yosh tadqiqotchilar uchun foydali bo’ladi...

TAHRIRIYAT

DEAR READER!

As the board of the journal "Turkological Studies," which pleased its valued subscribers with its first issue in 2025, we wish that our oriental new year will be full of peace, prosperity, and success for the Turkic world and all humanity. This issue includes several topics related to language, culture, history, and terminology, such as "The importance of relations between Uzbekistan and Azerbaijan in the unity of the Turkic world," "The role of the First Turkology Congress in the development of Turkic languages and Azerbaijani terminology," "Personal names associated with calendars in the Turkmen language," "Reflection of the lexical layer of Orkhon-Enasoy monuments in the phonetic-semantic system of the current Uzbek literary language," "Common alphabet and language topics as a common problem of the Turkic peoples at the First Turkology Congress." Articles and scientific activities of scientists from fraternal countries on Turkological studies serve as a bridge that strengthens ties between our peoples. We hope that the research results conducted in the Turkic world will be helpful for specialists in the field, doctoral and master's students, and young researchers...

EDITORIAL BOARD

SEVGİLİ OKUYUCU!

2025 yilının 1. sayisiyla siz deęerli okurlarımızı memnuniyetle karřılayan “Türkolojik Arařtırmalar” dergisinin yönetim kurulu olarak, Yeni Yılımızın Türk dünyası ve tüm insanlık için barış, refah ve başarılarla dolu olmasını diliyoruz. Bu sayımızda, “Özbekistan-Azerbaycan İliřkilerinin Türk Dünyası Birlięi Açısından Önemi”, “Türk Dilleri ve Azerbaycan Terminolojisinin Geliřiminde Birinci Türkoloji Kongresi'nin Rolü”, “Türkmen Dilinde Takvimlerle İlgili Kiři Adları”, “Orhun-Yenisey Abidelerindeki Sözcükler Katmanının Modern Özbek Edebi Dilinin Fonetik-Semantik Sistemine Yansıması”, “Türk Halkların Genel Sorunu Olarak Birinci Türkoloji Kongresi'nde Ortak Alfabe ve Dil Konuları”, Özbekistan'ın Küresel Başarılarına Sosyokültürel Bir Yaklaşım ve 2024 Yılıının Analizi” gibi dil, kültür, tarih ve terminolojiye ilişkin pek çok konu yer almaktadır. Kardeş ülkelerdeki bilim adamlarının Türkoloji arařtırmaları konusundaki makaleleri ve bilimsel faaliyetleri halklarımız arasındaki baęları güçlendiren bir köprü görevi görmektedir. Türk dünyasında yapılan arařtırma sonuçlarının alan uzmanlarına, doktora ve yüksek lisans öğrencilerine, genç arařtırmacılara faydalı olmasını diliyoruz...

YAYIN KURULU

УВАЖАЕМЫЙ ЧИТАТЕЛЬ!

Редакция журнала «Тюркологические исследования», радуя своих читателей первым номером в 2025 году, желает, чтобы Восточный Новый год был полон мира, процветания и успехов для тюркского мира и всего человечества. В данный выпуск журнала включен ряд статей на темы, связанные с языком, культурой, историей и терминологией, в частности, «Значение отношений Узбекистана и Азербайджана в единстве тюркского мира», «Роль Первого тюркологического съезда в развитии тюркских языков и азербайджанской терминологии», «Личные имена в туркменском языке, связанные с календарём», «Отражение лексического пласта Урхун-Енисейских памятников в современной фонетико-семантической системе узбекского литературного языка», «Общий алфавит и языковые темы на Первом тюркологическом съезде как общая проблема тюркских народов». Научные статьи по тюркологическим исследованиям и деятельность ученых из братских стран служат мостом, укрепляющим связи между нашими народами. Мы надеемся, что результаты исследований в тюркском мире будут полезны специалистам, докторантам и магистрантам, молодым исследователям...

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИИ

AZƏRBAYCAN VƏ TÜRKİYƏ TÜRKÇƏLƏRİNİN TERMINOLGIYASININ İNKİŞAFINDA BİRİNCİ TÜRKOLÖJİ QURULTAYIN ROLU

Aynur CƏFƏROVA,

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Türkoloji mərkəzin türk dili bölməsinin

mütəxəssisi, (Bakı/ Azərbaycan)

E-mail: ceferova1987@internet.ru

 ORCID: 0009-0000-2034-186

Xülasə: Birinci Türkoloji Qurultay türk xalqlarının, o cümlədən Azərbaycan xalqının mədəni integrasiyasında yeni bir mərhələnin təməlini qoyan ən əlamətdar hadisələrdən biridir. Bu Birinci Türkoloji Qurultayda türk xalqlarının tarixi, etnoqrafiyası, milli mədəniyyəti, dili, ədəbiyyatı, dilinin və ədəbiyyatının tədrisi metodikası, əlifbası, orfoqrafiyası və s. məsələlərlə yanaşı, terminologiya da önəmli məsələ kimi müzakirə obyektinə olmuşdur.

Bu, birinci növbədə, qurultayda qoyulmuş dil məsələlərinin həcmi ilə bağlıdır. Birinci Türkoloji Qurultayın qəbul etdiyi qərarlar sırasında ortaq əlifba, ortaq ədəbi dil, ortaq terminologiya kimi məsələlər xüsusilə mühüm yer tuturdu. Birinci Türkoloji Qurultayının ən başlıca vəzifə və məramlarından biri ərəb əlifbasından latın əlifbasına keçmək olmuşdur. Bu keçid xalqın kütləvi savadsızlığının aradan qaldırılmasında müstəsna rol oynadı, türkdilli xalqlar arasında mədəni əlaqələri gücləndirirlər. Qurultaydan toxunulan məsələlərdən biridə terminologiya məsələləri idi. A.R.Zifeld “Türk dillərində elmi terminologiyanın yaranma prinsipləri haqqında”, B.Çobanzadə “Elmi terminologiya sistemi haqqında”, H.Zeynallı “Türk dilləri üzrə elmi terminologiya sistemi haqqında” adlı məqalələrini məruzə etdilər. Bu iclasda, həmçinin Odabaş və Bəytursunun “Türk dillərində terminologiya” ilə bağlı məruzələrinin tezisləri də dinlənildi. Birinci Türkoloji Qurultay Tofiq Hacıyevin də qeyd etdiyi kimi, “...türk xalqlarının tarixi, mədəniyyəti, maarifi ilə bağlı zəngin problemlər proqramı olan Birinci Türkoloji Qurultay adətən ən çox dil məsələləri ilə xatırlanır.

Açar Sözlər: *Türkoloji qurultay, Azərbaycan və Türkiyə türkcələri, terminologiya məsələləri.*

OZARBAYJON VA TURK TILLARI TERMINOLOGIYASI RIVOJLANISHIDA BIRINCHI TURKOLOGIYA KONGRESSINING O‘RNI

Annotatsiya: Birinchi Turkologiya qurultoyi turkiy xalqlar, jumladan, ozarbayjon xalqi madaniy integratsiyasining yangi bosqichiga asos solgan muhim tadbirlardan biridir. Ilk Turkologiya qurultoyida turkiy xalqlarning tarixi, etnografiyasi, milliy madaniyati, tili, adabiyoti, ta’lim usullari, alifbosi, imlosi, terminologiyasi kabi mavzular muhokama qilindi. Bu masalalardan tashqari atamashunoslik ham muhim muhokama mavzusi bo‘ldi.

Buning asosiy sababi qurultoyda ko‘tarilgan til masalalarining ko‘lamidir. Birinchi Turkologiya qurultoyida qabul qilingan qarorlar orasida umumiy alifbo, umumiy adabiy til, umumiy atama kabi masalalar alohida muhim o‘rin tutdi. Birinchi Turkologiya qurultoyining eng muhim vazifa va maqsadlaridan biri arab alifbosidan lotin alifbosiga o‘tish edi. Bu o‘tish aholi o‘rtasida ommaviy savodsizlikni bartaraf etishda, turkiyzabon xalqlar o‘rtasida madaniy aloqalarni mustahkamlashda favqulodda rol o‘ynadi. Shu jihatdan qurultoyda ko‘tarilgan masalalardan biri terminologiya edi. A.R. Zifeld “Turkiy tillarda ilmiy terminologiyaning shakllanish tamoyillari haqida”, B. Chobanzade “Ilmiy terminologiya tizimi haqida”, H.Zeynalli “Turkiy tillarda ilmiy terminologiya tizimi haqida” nomli maqolalarini taqdim etdilar. Yig‘ilishda Odabash va

Beytursuning “Turk tillarida atamashunoslik” mavzusidagi ma’ruzalarining xulosalari ham tinglandi. Tofiq Hojiyev ta’kidlaganidek, “...Turkiy xalqlar tarixi, madaniyati va maorifiga oid masalalarga bag’ishlangan boy dasturga ega bo’lgan Birinchi Turkologiya qurultoyi, odatda, til muammolari bilan yodda qolgan”.

Kalit so’zlar: *Turkologiya kongressi, ozarbayjon va turk tillari, terminologiya masalalari.*

THE ROLE OF THE FIRST TURKOLOGY CONGRESS IN THE DEVELOPMENT OF THE TERMINOLOGY OF AZERBAIJAN AND TURKIYE TURKISH LANGUAGES

Abstract: The First Turkology Congress is one of the most important events that laid the foundations for a new stage in the cultural integration of the Turkic peoples, including the Azerbaijani people. The First Turkology Congress addressed issues such as the history, ethnography, national culture, language, literature, teaching methods, alphabet, spelling, and terminology of the Turkic peoples. In addition to these issues, terminology was also an important topic of discussion. The main reason for this was the scope of the language issues brought to the agenda at the congress. Among the decisions taken at the First Turkology Congress, issues such as a common alphabet, a common literary language, and a common terminology held a particularly important place. One of the most important tasks and goals of the First Turkology Congress was the transition from the Arabic alphabet to the Latin alphabet. This transition played an extraordinary role in eliminating mass illiteracy among the people and in strengthening cultural ties among the Turkish-speaking peoples. In that respect, one of the issues brought to the agenda at the congress was terminology. A.R. Zifeld presented his articles titled “On the Principles of Formation of Scientific Terminology in Turkic Languages”, B. Çobanzade “On the System of Scientific Terminology” and H. Zeynalli “On the System of Scientific Terminology in Turkic Languages”. The meeting also listened to the summaries of Odabaş and Beytursu’s reports titled “Terminology in Turkic Languages”. As Tofiq Hacıyev stated, “...The First Turkology Congress, which had a rich program dealing with issues related to the history, culture and education of the Turkic peoples, is generally remembered for its language problems.”

Key words: *Turkology congress, Azerbaijani and Turkish languages, terminology issues.*

Giriş. 1926-cı il 26 fevral-6 mart tarixlərində Azərbaycanın paytaxtı Bakıdakı İsmailiyyə Sarayında keçirilmiş Birinci Türkoloji Qurultay türk xalqlarının, o cümlədən Azərbaycan xalqının mədəni integrasiyasında yeni bir mərhələnin təməlini qoyan ən əlamətdar hadisələrdən biridir. Bu Birinci Türkoloji Qurultayda türk xalqlarının tarixi, etnoqrafiyası, milli mədəniyyəti, dili, ədəbiyyatı, dilinin və ədəbiyyatının tədrisi metodikası, əlifbası, orfoqrafiyası və s. məsələlərlə yanaşı, terminologiya da önəmli məsələ kimi müzakirə obyektı olmuşdur. 131 nəfər nümayəndənin iştirak etdiyi Birinci Türkoloji Qurultayda 17 iclas keçirilmiş və Türk Dünyasının dilinə, tarixinə, etnoqrafiyasına, ədəbiyyat və mədəniyyətinə həsr olunmuş 38 məruzə dinlənilmişdir.

Birinci Türkoloji Qurultayda Azərbaycanı Səmədağa Ağamalıoğlu, Fərhad Ağazadə, Ruhulla Axundov, Hənəfi Zeynalli, Həbib Cəbiyev, Mustafa Quliyev, Nikolay Aşmarin, Əziz Qubaydullin, Xalid Səid Xocayev, Bəkir Çobanzadə, Cabbar Məmmədzadə, Zifeldt-Simumyaqi, Artur Rudolfoviç, Pənah Qasimov, Müseyib İlyasov, Cəlil Məmmədzadə, Fərid Xurşid, Həmid Sultanov, Mirzə Davud Hüseynov, Hüseyn Musayev, Əhməd Pepinov, İbrahim Rza Şəbüstəri, Həsən Musayev və qurultayın yeganə qadın nümayəndəsi Ayna Sultanovadan ibarət nüfuzlu, beynəlmiləl heyət təmsil etmişdi. Birinci Türkoloji Qurultayında türk dillərinin aşağıdakı yeddi böyük problemi müzakirə obyektı oldu və müvafiq qərarlara imza atıldı:

1. Əlifba məsələsi;
2. İmla-orfoqrafiya problemi;
3. Termin məsələsi;
4. Tədris-metodika məsələsi;
5. Qohum və qonşu dillərin qarşılıqlı əlaqəsi və interferensiya problemləri;
6. Türk dillərinin ədəbi dil problemləri, o cümlədən ortaq ədəbi dil məsələsi;
7. Ulu dil nəzəriyyəsi və türk dillərinin tarixi problemləri.

Qurultayda iştirak edən bir çox elm adamları aşağıdakı mövzularda çıxış etmişdilər:

1.” Müasir vəziyyət və türk xalqları tarixinin araşdırılmasının ən yaxın vəzifələri ” (akademik Bartold); 2. “ Tatar mədəniyyəti sahəsində ən yeni kəşflər ” (Borozdin); 3.” Türk-tatar xalqlarında tarixi ədəbiyyatın inkişafı ” (Qubaydullin); 4.” Türk tayfalarının etnoqrafik tədqiqinin müasir vəziyyəti və ən yaxın vəzifələri ” (Rudenko); 5.”Anadolu və Balkan türklərinin etnoqrafiyasının tədqiqinin müasir vəziyyəti və ən yaxın vəzifələri ” (Messaroş), 6. “ Qafqaz türklərinin etnoqrafik tədqiqinin ən yaxın vəzifələri ” (Çursin); 7. ” Türk xalqlarının təsviri sənəti haqqında ” (Miller); 8.” Türk ləhcələrinin yaxın qohumluğu haqqında” (B. Çobanzadə); 9. “Altay dillərinin qarşılıqlı qohumluğu məsələlərinin tarixi və müasir vəziyyəti ” (Poppe); 10. “ Türk dillərinin Yafəs dillərə münasibəti haqqında ” (Genko); 11.” Türk dillərinin tədqiqinin müasir vəziyyəti və ən yaxın vəzifələri ” (Samoyloviç); 12.” Qədim türk dillərinin tədqiqi ” (Malov); 13.” Türkologiyanın keçmişi və onun hazırkı vəziyyəti haqqında bəzi məlumatlar ” (Aşmarin); 14.” Türk və erməni dillərinin qarşılıqlı təsiri ” (R.Açaryan); 15.” Orfoqrafiyanın əsas prinsipləri və onların sosial əhəmiyyəti ” (Şərbak); 16.” Türk dillərində elmi terminologiyanın yaranması prinsipləri haqqında” (Zifeldt); 17.” Elmi terminologiya sistemi haqqında ” (B. Çobanzadə); 18.” Türk dilləri üzrə elmi terminologiya sistemi haqqında ” (Hənəfi Zeynalli); 19.”Əlifba məsələləri türk millətlərinin varlığının sosial və mədəni şəraiti ilə əlaqədə və yazı sisteminin müəyyənləşdirilməsi proqramı” (Yakovlev); 20.” Əlifbanın texniki baxımdan quruluşunun əsasları ” (Jirkov); 21.” Ərəb və latın şrift sistemləri və onların türk-tatar xalqları üçün tətbiqi məsələləri ” (Alimcan Şərif); 22. “ Türk xalqlarında ədəbi dilin inkişafı ”(Fuad Köprülüzadə); 23.” Doğma dilin tədrisi metodikasında ən yeni cərəyanlar ” (Şərbak); 24.” Türk dillərinin tədrisi

metodikasının əsasları” (Lemanov); 25.” Türk xalqları arasında diyarşünaslıq işinin xüsusiyyətləri ” (Oldenburq), 26. “ Anadolu-Balkan türkləri ədəbiyyatının araşdırılmasının nəticələri və perspektivləri “ (F.F.Menzel); 27. “ Oktyabr inqilabından sonra türk-tatar xalqlarının mədəni nailiyyətləri “ (Pavloviç); 28.” Türk dilində imla qaydaları “ (Fərhad Ağazadə); 29. “ Qərbin iki dastanında türk “ (Əli bəy Hüseynzadə) və s.

Qurultayda əlifba və yazı problemindən sonra diqqət çəkən ikinci mühüm məsələ terminlər idi. Konqresin VIII qurultayı 1926-cı il martın 2-də keçirildi. Sessiyada “Türk dillərində elm terminologiyasının təşəkkül prinsipləri”, “Türk dillərində elm terminologiyası sistemi”, “elmi terminologiya sistemi”, “türk dillərində terminologiya”, həmin gün keçirilən IX sessiyada isə məruzələr dinlənilib. Sessiyada bu tezislər müzakirə olunub. Bəkir Çobanzadə, Zifeldt, Zeynallı, Odabaşı, Maksudov türk yazı dillərinin elmi dil kimi inkişafı və yayılması ilə bağlı son dərəcə ciddi və səmimi fikirlərin ifadə olunduğu bu sessiyalarda məruzə ilə çıxış etmişlər; Habitov, Suleyev, Manatov, Bektüre, İbrahimov debatçı kimi IX. İclasda öz fikirlərini bildirdilər (Akalin, 2016: 82).

Qurultayda əlifba və yazı problemindən sonra diqqət çəkən ikinci mühüm məsələlərdən biridə terminologiya məsələləri idi. Sessiyada “Türk dillərində elmi terminologiyanın formalaşma prinsipləri”, “Türk dillərində elm terminologiyası sistemi”, “elmi terminologiya sistemi, türk dillərində terminologiya” adlı məruzələr dinlənilmiş, həmin gün keçirilən IX sessiyada isə “Türk dillərində elmi terminologiyanın formalaşması” başlıqlı məruzələr dinlənilmişdir. Qurultayda demək olar ki, 8-ci iclas bütövlükdə, 9-cu iclasın isə yarısı terminologiya məsələlərinə həsr edilmişdir. Krimdan olan Bəkir Çobanzadə “Terminologiyanın formalaşma prinsipləri” adlı çıxışında dillərin inkişafında terminlərin əhəmiyyətini rus dilindən nümunələrlə vurğulasa da, “ Elmi terminologiya sistemi ” adlı uzun çıxışının sonunda Kazan, Osmanlı və Azərbaycan ziyalılarının bir-birinə çox yaxın olduğunu və bir-birinə çox yaxın olduğunu bildirdi və müraciət edərək belə bir təklif irəli sürdü: Yerli komitələrin işini qeyd etmək üçün elmi türkologiya komitəsi yaradılsın, Tatarıstan və Azərbaycanda, eləcə də Türkiyədə lüğət şəklində olan hazır əsərlər nümunə götürülməli, yerli komitələrin terminoloji araşdırmaları bir-biri ilə əlaqələndirilməlidir (6. s. 245).

Birinci Türkologiya Qurultayında türk dillərinin terminologiyasında əsaslar belə müəyyən edilmişdir: Türk dillərində ortaq terminologiya yaradanda hər bir dilin müəyyən bir qrupa aid olduğunu nəzərə almaq, qrupun digər üzvləri ilə əlaqəni pozmamaq üçün bu dildəki ümumi və ən uyğun sözləri terminologiyanın əsası kimi götürmək, digər türkcə qrup sözlərə uyğun olmayan sözlərə daha çox əhəmiyyət vermək.

Qurultayın səkkizinci iclasında A.R.Zifeld “Türk dillərində elmi terminologiyanın yaranma prinsipləri haqqında”, B.Çobanzadə “Elmi terminologiya sistemi haqqında”, H.Zeynallı “Türk dilləri üzrə elmi terminologiya sistemi haqqında” adlı məqalələrini məruzə etdilər. Bu iclasda, həmçinin Odabaş və Bəytursunun “Türk dillərində terminologiya” ilə bağlı məruzələrinin tezisləri də dinlənildi. 2 mart 1926-cı il S.Ağamalioğlunun sədrliyi ilə 8-ci iclas başlayır. Eston əsilli dilçi-tarixçi-türkoloq alim Zifeld – Smumyaqi Artur Rudolfoviç (1889-1939) “Türk dillərində elmi terminologiyanın yaranma prinsipləri haqqında” adlı məqalə ilə çıxış edir. Zifeld Artur Rudolfoviç 1889-cu ildə [Estoniyanın](#) indiki [Tallin](#), keçmiş Revel şəhərində zəhmətkeş ailəsində anadan olub. 1898–1905-ci illərdə [Odessada](#) RU lüteran-kilsə prixod məktəbində təhsil alıb. 1905–1912-ci illərdə inqilabi fəaliyyətdə fəal iştirak edir. 1917–1921-ci illərdə Odessada, Kubanda, Tiflisdə mədəni-maarifçilik fəaliyyəti ilə məşğul olur. 1921-ci ildə Bakıya qayıdaraq bir müddət Azərbaycanda fəaliyyətini davam etdirmişdir. 1932–1935-ci illərdə Gürcüstanda qısa

müddətli fəaliyyətindən sonra yenidən Azərbaycana qayıtmışdır. 1939-cu il iyun ayının 21-də SSRİ Xalq Daxili İşlər Komissarlığının Xüsusi Müşavirəsində İslah Əmək düşərgəsində 8 illik məcburi əməyə cəlb edilərək repressiyaya məruz qalmışdır. Cəzasını Kolımda çəkərək 1939-cu il dekabr ayının 6-da vəfat etmişdir. Ölümündən sonra, 1956-cı ildə bərat alır.

Zifeld – Smumyaqi Artur Rudolfoviç “Türk dillərində elmi terminologiyanın yaranma prinsipləri haqqında” adlı məqaləsində dünya dillərində, o cümlədən türk xalqlarının dillərində mövcud problemlərə toxunmuşdur. O, bu problemlərin tarixən baş verən müharibələr zamanı işğalçı, yaxud qalib tərəfin işğal olunan tərəfə təsiri ilə əlaqələndirir. Digər tərəfdən isə dillərin inkişafındakı təbii prosesə də toxunur “...lüğət materialı baxımından kasad dillərin yaşamaq şansı daha azdır. Qrammatik quruluşunu nizamlama istiqamətində daim təkmilləşən, arxaizmləri vaxtında rədd edən, müasir tarixi dövr və ictimai quruluş üçün zəruri olan yeni sözlərlə vaxtında zənginləşən və həmin sözləri öz dilinin qanunlarına ciddi təbə edən dillərin gələcəyi isə, əksinə daha yaxşı təmin edilib” deyərək düşünürdü. Həmçinin Zifeld ədəbi dillə münasibətdə terminologiya ilə bağlı türkdilli xalqların böyük əksəriyyətində dörd əsas cərəyanın olduğunu vurğulayır: panislamçılar, avropalaşdırıcılar, pantürkçülər və xalqçılar (demokratlar). O, panislamçılar deyərək köhnə qəbildən olan adamlar, irticaçılar, ərəb-fars jarqonunu saxlamağa və türk dilinin ərəb və fars sözlərilə yüklənməsini davam etdirməyə çalışanları, avropalaşdırıcılar deyərək özlərini daha müasir, mütərəqqi, inqilabi hesab edib, öz mədəniyyət ideallarını orta əsrlərin müsəlman dünyasında yox, qabaqcıl xalqlar arasında axtaran və dilə xalq kütlələri üçün anlaşılmaz olan külli sayda rus-Avropa terminlərinin daxil olmasını istəyənləri, pantürkçü deyərək bir tərəfdən bir dili - əksər hallarda osmanlı dilini süni şəkildə bütün türk xalqlarına zorla qəbul etdirməyə çalışanlar, xalqçı-demokratlar deyərək isə bütün terminləri xalq dilində axtarmaq, tapmadıqda isə rus dilindəki bəzi sözləri xalq dilinin köklərindən süni şəkildə yaratmağın zəruri olduğunu hesab edənləri nəzərdə tuturdu (ətraflı bax: 3, s. 175).

Həmçinin alimin termin yaradıcılığı ilə bağlı fikir və təklifləri də maraq doğurur. Belə ki, o, milli dil əsasında leksik, qrammatik və abreviatura üsulları ilə yeni termin yaratmağın bəzi məsələlərinə toxunur və bir sıra elmi-nəzəri təkliflər irəli sürür: “...indiki şəraitdə məhəlli sözlərin yalnız bu yollarla tarixi cəmlənməsini gözləməyə ehtiyac yoxdur, işi daha qısa müddət ərzində və daha planlı şəkildə elmi təşkilatlar, dövlət terminoloji komissiyaları, ədəbiyyat və dövrü mətbuat birgə yerinə yetirməlidir. Canlı xalq şivələrinin yerlərdə ən yaxşı söz materiallarının toplayıcıları qismində kənd müəllimlərinin iştirakı ilə dilçi alimlər tərəfindən tərtib edilən izahlı lüğətləri xalq kütlələrinə yaxın olan ədəbi dilin yaradılmasında böyük kömək göstərə bilər” (3, s. 177).

Alim həmçinin işin praktiki tərəfini belə qeyd edir: “...xalq dilini diqqətlə öyrəndikdə məlum olur ki, anatomiya və tibb üçün terminləri hazır şəkildə, xeyli dərəcədə, qəssablar, baytar və türkəçarələrdə, aqranomiya və botanika üçün terminləri əkinçi və bağbanlarda, zoologiyaya dair terminləri isə ovçular və balıqçılarda tapmaq olar və i.a.” (3, s. 177).

Zifeld dilin lüğət tərkibinin daxili imkanları hesabına zənginləşməsi ilə yanaşı, alınmalar hesabına zənginləşmə məsələsinə də toxunur, bunun mümkünsüzlüyünü vurğulayır və əcnəbi dillərdən söz alarkən bir sıra qaydalara riayət etməyin vacibliyini diqqətə çatdırır: “1) alınan söz iqtibas edən dilə xas olan müəyyən səslər sərhəddini aşmamalıdır (məsələn, onda “ü” affrikatı olmamalıdır); 2) alınan sözdə yalnız iqtibas edən dilə xas olan səs uyushmaları və sıraları ola bilər (məsələn, söz samit diftonqu ilə başlamamalıdır); 3) alınan söz ahəng qanununa uyğun gəlməlidir; 4) danışanın qüvvələrinin psixofiziki qənaəti baxımından, dilin ümumi üslubunu ciddi şəkildə saxlamaq zəruridir” (3, s. 177). Alimin qeydlərindəki göstərilən məsələlər alınma sözlərin mənbələrinə uyğun dəyərləndirilir. Yəni Azərbaycan, Türkiyə və s. türkcələr eyni və yaxud yaxın

fonetik qanunlara malik olduqlarından bu dillərin bir-birinə söz alıb-verməsi çox rahat olur. Lakin digər mənbələrdən – rus dili və Avropa dillərindən daxil olan sözlərdə isə tamamilə fərqli xüsusiyyətlər özünü göstərir. Belə ki, bu dillərdən alınan sözlərdə əksər hallarda vurğu türk dillərində tələb olan yerdə olmur, ahəng qanununa uyğunluq gözlənilmir. Deməli, dilə daxil olan sözlər milli dilin daxili qayda-qunlarına uyğunlaşdırılmalıdır. Bunun üçün lazımi yerdə olmayan vurğunu sözün axırıncı hecasının üzərinə qoymaq, həmçinin ahəng qanununa tabe olmayan sözləri ahəng qanununun tələblərinə uyğun düzəltmək lazımdır.

XX əsrin əvvəllərində ədəbi dillə bağlı olan fikirlərin mövcud olduğu bir zamanda Zifeldin də həmin məsələlərə, xüsusilə ərəb və fars sözlərinin dildə istifadəsinə münasibəti xüsusi diqqət çəkir. O, bu mənbədən olan sözlərin zəruri hallardan başqa dildə işlənməsinə razı olmadığını söyləmişdir. Ərəb dilindən alınmış “Allah”, “molla”, “şeytan”, “axund”, “namaz”, “hacı”, fars dilindən alınmış “dərviş”, “abdəst”, “aftaba” kimi sözləri dini anlayışlar üçün saxlamaq olar, lakin ümumi bir qayda əsasında - əcnəbi dillərdən terminləri yalnız ən zəruri hallarda, dilin özünün bütün imkanları istifadə edildikdə götürmək lazımdır” (3.s. 178). Azərbaycan və Türkiyə türkcələri digər türk dilləri arasında əsas ağırlıq mərkəzi olduğu üçün qurultayda deyilən məsələlər, əsasən, bu dilləri əhatə edirdi. Bu, qurultaydan sonrakı illərdə qurultayda irəli sürülən nəzəri konsepsiyaların məhz adı çəkilən dillərin hərtərəfli və müstəqil inkişafına təsiri ilə diqqət çəkir. Bunlardan fərqli olaraq digər türk dillərində isə bunun əksinə olan assimiliyasiyanın şahidi olur, məsələn: qazax, özbək və s. dillərdə olduğu kimi. Yəni qurultayda qoyulan bir sıra məsələlər Azərbaycan və Türkiyə türkcələri üçün bu gün də aktualdır. Fikrimizi əsaslandırmaq üçün yuxarıda terminologiya ilə bağlı irəli sürülən elmi prinsiplərin hazırda da bu dillərin inkişafındakı rolunu qeyd etmək və qurultayda terminologiya məsələləri ilə bağlı yekun qətnaməyə nəzər salaq: Türk dillərində elmi terminologiya sistemi haqqında qətnamə 1. Qrupun digər üzvləri ilə əlaqənin itirilməməsi üçün dogma türk dillərində terminologiya bərqərar edərkən, hər bir dilin müəyyən qrupa mənsub olması ilə hesablaşmaq. 2. Terminologiyanın əsası kimi həmin dildə ən geniş yayılan və ona ən müvafiq olan sözlərin götürülməsi. 3. Həmin qrupda müvafiq sözlər olmadığı halda, başqa türk qruplarından sözlər əxz etmək, qeyri-türk sözlərinə nisbətən, həmin sözlərə üstünlük vermək. 4. Türk dillərində müvafiq sözlər olmadıqda, geniş kütlələrin mənimsədikləri ərəb-fars terminlərini saxlamalı, bir şərtlə ki, onlar türk qrammatika qaydalarına tabe edilsin. 5. Türk dilləri üçün bundan sonra ərəb-fars sözlərinin iqtibası mümkünə sayılaraq, ərəbizmlərə və fars terminlərinə qayıdırdan birdəfəlik imtina edilsin və yeni terminlər seçimi zamanı ümumavropa yönünə üstünlük verilsin. 6. Ümumavropa sözlərinin yalnız kökləri qəbul olunsun və onlar türk artikulyasiyasının təbiətinə uyğunlaşdırılsın. Qeyri-türk dillərindən artıq qəbul edilən, səslərin, yaxud hecaların yerinin və ya özlərinin müəyyən qədər dəyişməsilə artıq türk artikulyasiyasına uyğunlaşmış sözləri olduqları şəkildə saxlamalı. 7. Bu köklərlə bağlı olan bütün sonrakı etimoloji təbəqələri türk dillərinin təbiətinə tabe etməli. 8. Pedaqoji məqsədlərdən çıxış edərək, məktəb ədəbiyyatı üçün terminlər tərtibi zamanı, imkan daxilində, aşağıdakıları əsas tutmaq lazımdır: - I pillə məktəbləri üçün yerli respublika ləhcələrini; - II pillə məktəbləri üçün qrup terminlərini (əlavə terminləri); - ali məktəblər üçün ümumavropa terminlərini (əlavə terminləri). 9. Geniş ketlələrin dili əsasında yaradılmış elmi dilin hüdudlarının müəyyənəşdirilməsi zaman terminləri elə sistemləşdirmək lazımdır ki, əhalinin yuxarı və aşağı təbəqələrinin dili kimi dillər yaranmasın. Söz yaradıcılığı qanunlarını nəzərə almaqla, hamı üçün anlaşılıqlı olması məqsədilə yeni anlayışlar üçün iki türk söz kökündən ibarət mürəkkəb sözlər yaratmaq lazımdır. 10. Bir çox mənalı olan sözləri, dəqiqləşdirmək məqsədilə, yalnız bir – həmin anlayışa ən yaxın ruhlu mənada işlətmək lazımdır. 11. Terminlər tərtib edərkən anlaşılıqlığı və

kütlələr tərəfindən işlədilmələrini asanlaşdırmaq üçün süni olaraq qısaldılmış sözlərdən uzaq olmaq lazımdır (1, s. 363-364). Nəhayət, deyirlərə əsaslanaraq Türkoloji qurultayda, xüsusilə Zifeldin terminologiya ilə bağlı məruzəsində qoyulan məsələlərin Azərbaycan və Türkiyə türkcəsinin terminologiyasının inkişafındakı rolunun bir sıra xüsusiyyətlərini göstərə və deyilən məsələlərin əksəriyyətinin bu gün də adı çəkilən dillərin terminologiyasında əsas baza olduğunu qeyd edə bilərik.

Təəssüflə onuda qeyd etməliyik ki, qurultayda qəbul edilmiş bu qərarları reallaşdırmaq mümkün olmadı. İkinci Türkologiya Qurultayının 1928-ci ildə Səmərqənddə keçirilməsi qəbul edildi. Lakin bu qurultay toplana bilmədi. Bu qərarlara uyğun olaraq terminlərlə bağlı bəzi araşdırmalara başlansa da, “1937-ci il repressiyası” dövrü və sonrakı inkişafı tamamilə başqa təcrübələrin gündəmə gəlməsinə səbəb oldu.

Birinci Türkologiya Qurultayının doxsanıncı ilində də terminlər məsələsi türkologiyanın mühüm problemi kimi mövcud olmaqda davam edir. Problemi təkcə dilçilik, qrammatika və ədəbiyyat terminləri ilə məhdudlaşdırmaq yox, bütün elm sahələrinin terminlərini eyni kontekstdə qiymətləndirmək lazımdır. Türk yazı dillərinin elmi dil kimi inkişafı elmin, incəsənətin və idmanın bütün sahələrində terminologiyadan asılıdır. İndiki vaxtda kütlənin marağına səbəb olan kompüter, smartfon və planşet kompüterlərin tətbiqləri ilə informatika, iqtisadiyyat, pul resursları və investisiyaların qiymətləndirilməsi ilə bağlı həmçinin sağlamlıqla, tibb, idman və s. Bu yanaşmalarla bəzi elm sahələrinə aid terminlər ümumi dildə geniş yayılır. Hər bir yazılı dildə fərqli terminlərdən istifadə etmək, xarici mənşəli terminlərə üstünlük verilməsi qarşılaşdığımız ən mühüm problemlərdən biridir.

Türk dünyası dediyimiz bu dünyanın mədəni dəyərləri Müstəqil Türk Cümhuriyyətlərində, Muxtar Respublikalarda və ya müxtəlif idarələr altında müxtəlif ölkələrdə yaşayan türk soylu toplumlarından ibarətdir, dilləri, struktur xüsusiyyətləri və lüğət tərkibi baxımından böyük oxşarlıqlar göstərir. Səs xüsusiyyətləri baxımından bəzi fərqlər olsa da, böyük ölçüdə müəyyən səs dəyişiklikləri ətrafında nizamlanmışından, nizamlı səs bərabərlikləri nəzərə alındıqda türk yazı dilləri arasında anlaşılma nisbətinin artdığı görünür.

Mahmud Qaşğarlıdan günümüze Türkcə yazılı dillərin söz xəzinəmiz və terminlərimiz Türk dilinin ilk lüğət və qrammatik kitabı “Divanü Lügati't-Türk” türk yazılı dilləri və şivələri haqqında ilk məlumatları lüğət məlumatları və şifahi ədəbiyyat məhsulları ilə təqdim edir. Mahmud Qaşğarlıdan məşhur əsəri Qaraxanlı, Uyğur, Oğuz, Qıpçaq, Qırğız, Yağma, Tohsı, Çiğil, Arqu kimi türk zadəgan xalqlarının dillərini özünəməxsus xüsusiyyətləri ilə tanıtmışdır. Türk yazı dilləri və şivələri arasında nizamlı və ya qeyri-qanuni səs dəyişikliklərini lüğətdən nümunələrlə təqdim edən Mahmud Qaşğarlı, beləliklə, XI- əsrdə türk dünyasının dil vəziyyətini də bizə təqdim edir. Dövrünün türk dünyasının coğrafiyasını bu şəkildə müəyyən edən Mahmud Qaşğarlıdan türk soylu xalqlarının dil xüsusiyyətlərindəki oxşar və fərqli cəhətləri sadalamışdır.

XIX əsrin məşhur türkoloqu A. H.Vambéry, Balkanlardan Mançuriyaya səyahət etmək istəyən şəxsin türk dilini bildiyi halda bu səyahəti ən asan edə biləcəyini, çünki türk dilinin bu coğrafiyada ən etibarlı dil olduğunu bildirib. Bu gün bu sahə daha da genişləniib. Türklərin sənayeləşmiş Avropa ölkələrinə müxtəlif səbəblərdən, xüsusən də iş və təhsil məqsədi ilə miqrasiya etməsi nəticəsində, xüsusən də 1960-cı illərdən başlayaraq türk dilinin yayılması Balkanları da aşaraq Atlantik okeanı sahillərinə çatmışdır. Lüğət və terminlərimizin xüsusiyyətləri Avrasiyaya yayılan və kökləri ortaq sivilizasiyamıza söykənən dil irsimizin böyük bir hissəsini təşkil edən sözlər, atalar sözləri, deyimlər və əsas anlayışlar türk soylu xalqları arasında ortaq cəhətləri göstərir. Türk dilində danışanlar arasında ən diqqətçəkən oxşarlıq əcdadlarımızdan miras

qalmış lüğətdə özünü göstərir. Say adları, əvəzliliklər və fellər bütün bu yazılı dillərdə və dialektlərdə ümumidir. Bu geniş coğrafiyada 200 milyondan çox insan eyni sayda adlarla yaşayır. Bir neçə ədəd adında cüzi səs dəyişiklikləri istisna olmaqla, bütün say adları tam ortaqlıq göstərir. Şəxs əvəzliliklərimizdə ortaqlıq cüzi başa düşülən səs fərqləri var. Say adlarında və şəxs əvəzliliklərində bir neçə nümunədə görünən türk yazı dilləri arasındakı bu səs fərqləri ümumi xarakter daşıyır və başqa sözlə bir qayda olaraq görünür.

Əslində, 1926-cı il I Bakı Türkologiya Qurultayının terminologiya tədqiqatları hesabatında Avropa dillərindən sözlərin bu yolla götürülməsi prinsipi qəbul edilmişdir. Şübhəsiz ki, bəzi terminlər dünya dillərinin ümumi mədəni sözlərinə çevrilmiş ola bilər. Bununla belə, son illərdə təqlid nəticəsində istifadə olunan ingilis terminlərinin istər öz orijinal formasında yazılıb-şifahi olsun, istərsə də yazılı dillərimizdə oxunduğu kimi yazılışının yazılı dillərimizin lüğət tərkibinin yadlaşmasına gətirib çıxaracağı açıq-aşkar həqiqətdir. Bu mövzuda nümunəvi tədqiqat informatika terminləri sahəsində aparılır. Xüsusilə son illərdə terminlər sahəsində görülən bu fərqləri aradan qaldırmaq üçün 2004-cü ildən etibarən informatika terminləri sahəsində çox ciddi və məhsuldar işlərə başlanılmışdır. Türk mənşəli terminlərin inkişaf etməkdə olan elm və texnologiya sahələrində istifadə edilməsi istiqamətində aparılan araşdırmalarda xüsusilə informatika sahəsində əhəmiyyətli uğurlar əldə edilmişdir. Bu gün dilimizin lüğət tərkibinə informatika, kompüter, proqram və texniki vasitələr kimi on mindən çox informatika termini əlavə edilmişdir. Türk mənşəli bu terminlərin bütün türk dünyasında işlədilməsi ortaqlıq ünsiyyət dilinin yaranmasına töhfə verəcək və eyni zamanda iqtisadi və texnoloji əlaqələrin inkişafına imkan verəcək. Bu fikirlərlə Türkiyə, Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Türkmənistan və Özbəkistandan universitetlərin, müxtəlif qurumların nümayəndələri bir araya gələrək on iki ildir müxtəlif araşdırmalar aparıblar. Son dörd ildə ümumi informatika terminlərini işıqlandırmaq üçün dəyirmi masa görüşləri şəklində araşdırmalar aparılmışdır. Türk mənşəli bu terminlərin bütün türk dünyasında işlədilməsi ortaqlıq ünsiyyət dilinin yayılmasına töhfə verəcək və eyni zamanda iqtisadi və texnoloji əlaqələrin inkişafına imkan verəcək. İnformatika Əməkdaşlıq Forumu-2004 Azərbaycan: Türkiyə, Azərbaycan, Gürcüstan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Monqolustan və Tacikistanın informatika və rabitə sahəsində fəaliyyət göstərən dövlət qurumlarının və qeyri-hökumət təşkilatlarının rəsmilərinin iştirak etdiyi “İnformatika Əməkdaşlıq Forumu” 15-17 dekabr 2004-cü il tarixlərində Bakıda keçirilmişdir.

Bugün də müxtəlif elm sahələrində terminologiya tədqiqatları layihələrə çevrilə və qurumlar tərəfindən dəstəklənə bilər. Terminlərlə bağlı bu araşdırmalar türk dünyasında ortaqlıq ünsiyyət dilinin populyarlaşması yolunda ən real və məhsuldar addımlar olacaq. Türk yazı dillərinin gələcəyi və ortaqlıq ünsiyyət dilinin qurulması və yayılması baxımından bu məzmununda ortaqlıq terminologiya araşdırmalarına yeni əhəmiyyət verilməli və bu mövzuda aparılan araşdırmalara dəstək verilməlidir. Türk dünyasında ortaqlıq terminologiya araşdırmaları türk yazı dillərinin gələcəyini işıqlandıracaq, ortaqlıq ünsiyyət dilinin yayılmasını təmin edəcək, eyni zamanda doxsan il əvvəl 1926-cı il Bakı Birinci Türkologiya Qurultayına qatılan və bu yolda canlarından keçmiş böyük insanların ruhunu şad edəcəkdir.

Ədəbiyyat/ İqtiboslar/ References/ Kaynaklar/ Сноски:

1. Hacıyev T.İ. Birinci Türkoloji Qurultayda dil məsələləri. Bakı Universiteti Xəbərləri // Humanitar elmlər seriyası, № 2, 2006.
2. Babayev A.M. Türksöyün birlik səsi. Bakı: Təhsil, 2006, 364 s.

3. 1926-cı il I Bakı Türkoloji Qurultayı (Stenoqram materialları, bibliografiya və foto-sənədlər), Bakı: Çinar-çap, 2006, 571 s.
4. Qorxmaz Z. “Türk dünyasının ortaq mədəni dəyərləri baxımından ünsiyyət dilində əlifba və ortaqlıq haqqında”, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının 1-ci Türkologiya Konqresinin 80-ci ildönümünə həsr olunmuş Elmi konfransının tezisləri , Azərbaycan Respublikası, Təhsil Nazirliyi, Bakı, 23-25 may 2006.
5. Akalın Ş.H. 2016. “1926-cı il Bakı I Türkologiya Qurultayının 90 illiyi münasibətilə”. Türk Yurdu jurnalı, Sayı 342, s.79-83
6. Tutanaklar (2008). 1926 Bakı Türkologiya Qurultayının Protokolu. Tərcümə edən K.V.Nerimanoğlu, M. Öner. Ankara: Türk Dil Qurumunun nəşrləri.

**BULLETIN OF THE
INTERNATIONAL JOURNAL
“TURKOLOGICAL
RESEARCH”**

In order to implement programs and projects developed to accelerate the relationship envisaged at the summit of the Organization of Turkic States held in Samarkand, as well as to coordinate and highlight the research work carried out in the field of Turkic studies, the International Journal “Turkological Research” at Samarkand State University named after Sharof Rashidov passed the state registration. The journal is intended to publish the results of scientific research in the field of Turkic languages and dialects, the history of linguistic and literary relations of the Turkic peoples of Central Asia, the socio-cultural field. There are such headings as a young researcher, memory and our anniversaries. Articles written in Uzbek, Turkish, Russian, English and all Turkic languages are accepted.

The scientific journal is based on the decision of the Higher Attestation Commission of the Ministry of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan dated May 8, 2024 and numbered 354/5; It is included in the list of scientific publications that are recommended for candidates to receive the Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Science (DSc) academic degrees in the fields of history and philology to publish their scientific results due to their theses.

**THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES
IN THE FOLLOWING AREAS:**

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

CONTACT ADDRESS:

Mailing Address:

140104, University boulevard, 15,
Samarkand, Uzbekistan,

Research Institute of Turkology under
Samarkand State University named after
Sharof Rashidov

Phone:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Email:

turkologiya.samdu@gmail.com

Website:

<https://turkologiya.samdu.uz>

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

1. The article is presented on 8-10 pages;
 2. Article structure:
 1. The text of the article should be prepared in Times News Roman font, size 14, left: 3 cm, right: 1.5 cm, top and bottom: 2 cm; in A4 format in 1.15 intervals.
 2. The title of the article, surname, name and patronymic of the author (authors) are indicated in full and written in capital letters.
 3. Position, academic title, place of work (study), region, republic, telephone number, email address and ORCID number of the author (authors) are indicated in full.
 4. The abstract should consist of a brief content and importance of the article, results.
 5. At the beginning of each article, there should be an annotation in 2 other languages (optionally selected from Uzbek, English, Russian and Turkish) in addition to the language in which the article is written.
 6. The abstract should be no more than 120-150 words.
 7. At the bottom of the abstract, 7-10 keywords should be given that illuminate the content of the article.
 8. The article should be prepared in the following form:
 - a) Introduction;
 - b) Main part;
 - c) Results and Discussions;
 - d) Conclusions;
 - e) List of literature (References) – in alphabetical order;
 - f) Citations are given in brackets in the form of the author's surname - date of publication - page (Muminov, 2020: 25);
 - g) Figures, drawings, tables, diagrams are designated in Arabic numerals as "Figure". Signs or pointers are placed under the figure, in the next line, in the middle and highlighted in bold.
- The topic of the scientific article submitted by the author (or co-authors) must correspond to the journal's columns.
 - Articles can be submitted in Uzbek, English, Russian, and all other Turkic languages.
 - The author(s) are responsible for the scientific validity, reliability and plagiarism of the information and evidence presented in the article;
 - Articles will be considered. The journal publishes only articles recommended by experts;
 - Articles not requested will not be published and will not be returned to the authors;
 - Only 1 article of the author is published in 1 issue of the journal.

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO JURNALINING AXBOROT XATI

Davlatimiz tomonidan olib borilayotgan ijtimoiy-ma'rifiy, ilm-fanni rivojlantirishga qaratilgan siyosat, Turkiy Davlatlar Tashkilotining Samarqandda o'tkazilgan sammitida ko'zda tutilgan o'zaro aloqalarni jadallashtirish bo'yicha ishlab chiqilgan dastur va loyihalarni amalga oshirish hamda turkologiya sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarini muvofiqlashtirish va yoritish maqsadida Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetida “Turkologik tadqiqotlar” xalqaro jurnali ta'sis etildi. Jurnal turkiy til va shevalar, Markaziy Osiyo turkiy xalqlari lisoniy va adabiy aloqalari tarixi, ijtimoiy-madaniy sohalarda amalga oshirilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarining natijalarini e'lon qilishga mo'ljallangan. Jurnalda muharrir minbari, tadqiqotlar, ilmiy axborot, taqriz va e'tirof, ilmiy anjuman, yosh tadqiqotchi, xotira, yubilyarlarimiz kabi ruknlar mavjud. O'zbek, turk, rus, ingliz va barcha turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi.

Ilmiy jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi OAKning 2024-yil 8-maydagi 354/5-sonli rayosat qarori asosida tarix, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

JURNAL QUYIDAGI YO'NALISHLARDAGI MAQOLALARNI NASHR QILADI:

- ✓ Turkiy xalqlarning ijtimoiy-madaniy aloqalari tarixi
- ✓ Turk dunyosi tadqiqotlari
- ✓ Turkiy tillar dialektologiya
- ✓ Folklorshunoslik
- ✓ Qiyosiy tilshunoslik va adabiyotshunoslik
- ✓ Adabiy aloqalar va tarjimashunoslik.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Pochta manzili:

140104, Universitet xiyoboni, 15-uy,
Samarqand, O‘zbekiston,
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand
davlat universiteti huzuridagi
Turkologiya ilmiy-tadqiqot instituti

Telefon:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Elektron pocha:

turkologiya.samdu@gmail.com

Veb-sayt:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAQOLALARGA QO‘YILADIGAN TALABLAR:

- Maqola 8-10 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- Maqolaning tarkibiy tuzilishi:
 1. Maqola matni Times News Roman shriftida, 14 kattalikda, chap: 3 sm, o‘ng: 1,5 sm, yuqori va quyi: 2 sm; 1,5 intervalda, A4 shaklida tayyorlanishi lozim.
 2. Maqola sarlavhasi, muallif(lar)ning familiyasi, ismi va otasmi to‘liq holatda katta harflar bilan yozilishi kerak.
 3. Muallif(lar)ning lavozimi, ilmiy unvoni, ish (o‘qish) joylari, viloyat, Respublika, telefon raqami, elektron pochta manzili va ORCID raqqami to‘liq keltirilishi kerak.
 4. Annotatsiya, maqolaning qisqacha mazmun va ahamiyati, natijalardan iborat bo‘lishi lozim.
 5. Har bir maqola boshida maqola yozilgan tildan tashqari yana 2 tilda (o‘zbek, ingliz, rus va turk tillaridan ixtiyoriy ravishda tanlanadi) annotatsiya bo‘lishi lozim.
 6. Annotatsiya 120-150 so‘zdan ko‘p bo‘lmagan shaklda bo‘lishi kerak.
 7. Annotatsiyaning pastki qismida maqola mazmunini yorituvchi 7-10 ta tayanch so‘zlar keltirilishi kerak.
 8. Maqola quyidagi shaklda tayyorlanishi kerak:
 - a) Kirish (Introduction);
 - b) Asosiy qism (Main part);
 - c) Natijalar va muhokama (Results and Discussions);
 - d) Xulosalar (Conclusions);
 - e) Adabiyotlar (References) – alifbo tartibida keltiriladi;
 - f) Havola(snokalar)lar qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi (Mo‘minov, 2020: 25) shaklida keltiriladi;
 - g) Rasm, chizma, jadval, diagrammalar «Rasm» deb arab raqamlari bilan qayd etiladi. Belgi yoki ishoralar – rasm ostida, keyingi qatorda, o‘rtada joylashtiriladi va qoraytirilgan shrift bilan belgilanadi.
- Muallif (yoki hammualliflar) tomonidan taqdim etilayotgan ilmiy maqola mavzusi jurnal ruknlariga mos kelishi shart.
- Maqolalar o‘zbek, ingliz, rus va barcha turkiy tillarda taqdim etilishi mumkin.
- Maqolada keltirilgan ma’lumot va dalillarning ilmiy asoslanganligi, ishonchli va ko‘chirmachilik holatlari uchun muallif(lar) mas’uldir;
- Maqolalar ekspertiza qilinadi. Ekspertlar tomonidan tavsiya etilgan maqolalargina jurnalda chop etiladi;
- Tavsiya etilmagan maqolalar chop etilmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi;
- Jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.

**БЮЛЛЕТЕНЬ
МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
"ТУРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ"**

В целях реализации программ и проектов, разработанных для ускорения взаимоотношений, предусмотренных на состоявшемся в Самарканде саммите Организации Тюркских Государств, а также координации и освещения научно-исследовательской работы, проводимой в области тюркологии, Международный журнал, Самаркандского государственного университета имени Шарофа Рашидова, «Тюркологические исследования» прошел государственную регистрацию. Журнал предназначен для публикации результатов научно-исследовательских работ в области тюркских языков и диалектов, истории языковых и литературных связей тюркских народов Средней Азии, социокультурной области. Есть такие рубрики, как молодой исследователь, память и наши юбилеи. Принимаются статьи, написанные на узбекском, турецком, русском, английском и всех тюркских языках.

Научный журнал на основании решения Высшей аттестационной комиссии (ВАК) Министерства высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 8 мая 2024 года под номером 354/5; Он включен в перечень научных изданий, рекомендуемых кандидатам на получение ученых степеней доктора философии (PhD) и доктора наук (DSc) в области истории и филологии для публикации своих научных результатов по своим диссертациям.

**В ЖУРНАЛЕ ПУБЛИКУЮТСЯ
СТАТЬИ ПО СЛЕДУЮЩИМ
НАПРАВЛЕНИЯМ:**

- ✓ История социально-культурных отношений тюркских народов;
- ✓ Исследования тюркского мира;
- ✓ Диалектология тюркских языков;
- ✓ Геополитика тюркского мира;
- ✓ Изучение фольклора;
- ✓ Сравнительное языкознание и литературоведение;
- ✓ Литературные отношения и переводоведение.

КОНТАКТНЫЙ АДРЕС:

Почтовый адрес:

140104, Университетский бульвар,
15, город Самарканд, Узбекистан,
Научно-исследовательский
институт Тюркологии при
Самаркандском Государственном
Университете имени Шарофа
Рашидова

Телефон:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Электронная почта:

turkologiya.samdu@gmail.com

Веб-сайт:

<https://turkologiya.samdu.uz>

ТРЕБОВАНИЯ К СТАТЬЯМ:

- К публикации принимаются статьи объемом 8-10 страниц;
- Структура статьи:
 1. Текст статьи должен быть выполнен шрифтом Times News Roman, размером 14 пунктов, слева: 3 см, справа: 1,5 см, сверху и снизу: 2 см; с межстрочным интервалом 1,15, формат листа A4.
 2. Название статьи, фамилия, имя и отчество автора(ов) должны быть написаны заглавными буквами в полном регистре.
 3. Должность, ученое звание, места работы(учебы), регион, Республика, номер телефона, адрес электронной почты и ORCID-номер автора(ов) должны быть указаны полностью.
 4. Аннотация должна состоять из краткого содержания и важности статьи, результатов.
 5. В начале каждой статьи, помимо языка, на котором написана статья, должна быть аннотация на 2-х других языках (на выбор – узбекский, английский, русский и турецкий).
 6. Аннотация должна содержать не более 120-150 слов.
 7. Внизу аннотации должно быть 7-10 ключевых слов, освещающих содержание статьи.
 8. Статья должна быть подготовлена в виде:
 - a) Вступление (Introduction);
 - b) Основная часть (Main part);
 - c) Результаты и обсуждение (Results and Discussions);
 - d) Выводы (Conclusions);
 - e) Литература (References) – в алфавитном порядке
 - f) Ссылка(сноски) приводится в скобках в виде фамилии автора – дата публикации – страница (Муминов, 2020: 25);
 - g) Рисунки, чертежи, таблицы, схемы нумеруются арабскими цифрами и обозначаются как «Рисунок». Знаки или указатели размещают под рисунком, в следующей строке, посередине и выделяют жирным шрифтом.
- Тема научной статьи, представленной автором (или соавторами), должна соответствовать рубрикам журнала.
- Статьи могут быть представлены на узбекском, английском, русском и всех других тюркских языках.
- Автор(ы) несут ответственность за научную обоснованность, достоверность и плагиат информации и доказательств, представленных в статье;
- Статьи рецензируются. В журнале публикуются только статьи, рекомендованные экспертами;
- Нерекомендованные статьи не публикуются и не возвращаются авторам;

“TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİNİN BÜLTENİ

Özbekistan Cumhuriyeti devletinin sosyal-eğitimsel ve bilimsel gelişme politikasının başarılı şekilde uygulanmasına yardımcı olmak amacıyla, Semerkant’ta düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatının zirvesinde öngörülen karşılıklı ilişkilerin hızlandırılması için geliştirilen program ve projeleri uygulamak, bilimsel çalışmaları koordine etmek, Türkoloji alanında yürütülen araştırma çalışmaları Şeraf Reşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi, Uluslararası “Türkoloji Araştırmaları” dergisini tescil etmiştir. Dergi, Türk dili ve lehçeleri, Orta Asya Türk topluluklarının dil ve edebiyat ilişkileri tarihi, sosyo-kültürel alanlardaki bilimsel ve araştırma çalışmalarının sonuçlarını yayınlamayı amaçlamaktadır. Dergimizde editör kürsüsü, araştırma, bilim dünyasından, inceleme ve tanıma, bilimsel konferans, genç araştırmacı, hatıra, yıldönümleri gibi sütunlar yer almaktadır. Özbekçe, Türkçe, Rusça, İngilizce ve tüm Türk lehçelerinde yazılmış makaleler kabul edilmektedir.

Bilimsel dergi, Özbekistan Cumhuriyeti Yükseköğrenim, Bilim ve İnovasyon Bakanlığı’na bağlı Yüksek Kabul Komisyonu’nun 8 Mayıs 2024 tarihli ve 354/5 sayılı kararına esasen; tarih, filoloji alanlarında Felsefe Doktoru (Doktora) ve Bilim Doktoru (DSc) akademik derecesini almaya aday kişilerin tezleri dolayısıyla bilimsel sonuçlarını yayınlaması tavsiye edilen ilmi yayınlar listesine dâhil edilmiştir.

DERGİ AŞAĞIDAKİ ALANLARDA MAKALELER YAYINLAMAKTADIR:

- ✓ Türk Dünyasındaki sosyo-kültürel ilişkilerin tarihi;
- ✓ Türk Dünyası araştırmaları;
- ✓ Türk Lehçeleri diyalektolojisi;
- ✓ Türk Dünyasının jeopolitiği;
- ✓ Folklor çalışmaları;
- ✓ Karşılaştırmalı dilbilim ve edebiyat çalışmaları;
- ✓ Edebi ilişkiler ve çeviri çalışmaları.

İLETİŞİM ADRESİ:

Posta adresi:

140104, Üniversite Bulvarı, 15,
Semerkant şehri, Özbekistan, Şeraf
Reşidov adına Semerkant Devlet
Üniversitesine bağlı Türkoloji
Araştırmaları Enstitüsü

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

E-posta:

turkologiya.samdu@gmail.com

İnternet sitesi:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAKALE YAZIM KURALLARI:

- Makale 8-10 sayfada sunulur;
- Makale'nin yapısı:
 1. Makale metni Times New Roman yazı tipinde, 14 punto büyüklükte, sol kenarından 3 cm'lik, sağ kenarından 1,5 cm'lik, üst ve alt kenarından 2 cm'lik boşluk bırakılarak, tek sütun olarak, 1,15 satır aralığında, A4 boyutunda hazırlanmalıdır.
 2. Makalenin başlığı, yazar(lar)ın soyadı, adı ve baba adı tam olarak büyük harflerle yazılmalıdır.
 3. Yazar(lar)ın pozisyonu, akademik ünvanı, çalıştığı (öğrendiği) yer, bölgesi, cumhuriyeti, telefon numarası, e-posta adresi ve ORCID numarası eksiksiz olarak verilmeli.
 4. Özet, makalenin amacını, önemli bulgularını ve sonuçlarını içermelidir.
 5. Her makalenin başında, makalenin yazıldığı dilin yanı sıra 2 dilde de (isteğe bağlı olarak Özbekçe, İngilizce, Rusça ve Türkçe arasından seçilecek) açıklama bulunmalıdır.
 6. Özet, 120-150 sözcüğü geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.
 7. Özeti alt kısmında makalenin içeriğini tanımlayacak en az 7, en fazla 10 anahtar kelimeye yer verilmelidir.
 8. Makale, aşağıdaki formatda hazırlanmalıdır:
 - a) Giriş (Introduction);
 - b) Ana bölüm (Main part);
 - c) Sonuçlar ve tartışma (Results and Discussions);
 - d) Sonuçlar (Conclusions);
 - e) Kaynakça (References) alfabetik olarak sıralanmalıdır;
 - f) Bağlantılar (dipnotlar) yazarın soyadı - yayın tarihi - sayfa şeklinde parantez içinde verilecektir (Muminov, 2020: 25);
 - g) Resim, çizim, tablo, diyagramlar "Resim" olarak Arap rakamları ile kaydedilir. İşaretler resmin altına, bir sonraki satıra, ortaya yerleştirilir ve koyu yazılır.
 - Yazarın (veya ortak yazarların) sunduğu bilimsel makalenin konusu dergi sütunlarıyla örtüşmemelidir.
 - Makaleler Özbekçe, İngilizce, Rusça ve tüm Türk dillerinde gönderilebilir.
 - Makalede sunulan bilgi ve kanıtların bilimsel dayanağı, güvenilirliği ve intihalden yazar(lar) sorumludur.
 - Makaleler hakemli olacaktır. Dergide sadece uzmanlar tarafından tavsiye edilen makaleler yayımlanır.
 - Talep edilmeyen yazılar yayınlanmayacak ve yazarlarına iade edilmeyecektir.
 - Derginin 1 sayısında yazarın sadece 1 makalesi yer alacaktır.

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL
RESEARCH”**

**ULUSLARARASI “TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL
DERGİSİ**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”**

Muharrir:

Musahhih va texnik muharrir:

Norxo‘ja Choriyev

Rahmatulloh Shokirov

2025-yil 22-martda tahririy-nashriyot bo‘limiga qabul qilindi.

2025-yil 25-martda original-maketdan bosishga ruxsat etildi.

Qog‘oz bichimi 60x84.1/16. «Times New Roman» garniturası.

Offset qog‘ozi. Shartli bosma tabog‘i –12.5.

Adadi 10 nusxa. Buyurtma № 215

SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi bosmaxonasida chop etildi.

140104, Samarqand sh., Universitet xiyoboni, 15.

ISSN 2992-9229

9

772992

922004